

בתורה

ארבע וסודות

שיחת חברים היכרות ראשונית עם ארבעת היסודות

עליו, אבל מצד שני מתעוררת בו התנגדות מחמת מידה של קמצנות. והראש שלו מיד מתחיל לחשוב: לכאורה ראוי לתת לו, והרי הוא במקום הרבה יותר גרוע ממני, אבל הרי אני כבר נותן לכ"כ הרבה מקומות אחרים, שאחרים יתנו, אבל הרי הוא כבר מבייש את עצמו לבקש, טוב - אז אני אתן לו חצי שקל, רק חצי שקל זה כל מה שאני יכול לתת, אולי שלש שקל...

יעקב: כן, נכון - ואז פתאום אתה נזכר שהיית באמצע להתפלל...

צבי: כן... זה נושא אחר... ובאמת יש שמכינים כסף כבר מלפני התפילה... אבל בכל אופן, עיקר הנקודה עכשיו הוא רק להבין את המציאות הפשוטה שיש הרבה מאוד מחשבות והרגשות שמתעוררות בשני הצדדים סביב כל בחירה מעשית. וזה לא רק עניין של הרגשות ומחשבות פורחות לצד זה ולצד זה, אלא שבעומק, האדם מתעורר גם למחשבות וספיקות יותר עיוניות - האם באמת חייבים לתת לכל אחד שמבקש או לא? האם אני אמור לתת את כספי בעיקר למוסדות או ליחידים? האם אני נותן מספיק לפי מצבי ומדרגתי או לא? אולי יש היתר של חשש לרמאים? וכו'... ועכשיו אנחנו צריכים להבין: כשמגיע השלב של הבחירה וההחלטה כן לתת וכמה לתת, על איזה רובד חלה ההכרעה - על הנקודה המעשית בלבד, או גם על ההרגשה, או גם על הספיקות הכלליות שעומדות מאחוריה?

יעקב: לכאורה האדם אינו מכריע הכרעה כללית תוך שניות ספורות על כל הסוגיה של כמה צדקה לתת ולמי לתת אותו באופן

ועיקר הבחירה קורה בתוך הלב, דהיינו בתוך התחום של מידותינו.

יעקב: מה אתה מתכוין שעיקר הבחירה קורה בתוך מידותינו - שעיקר נקודת הבחירה הוא למשל האם נכעס או לא נכעס? הרי ודאי לכאורה שרוב בחירותינו קשורות למה שאנחנו עושים - האם ניתן צדקה או לא, האם נגיע בזמן לתפילה או לא, האם נדבר לשה"ר או לא?

צבי: אסביר - בוא ניקח את המשל שלך של מי שמתלבט האם לתת צדקה או לא. מהמבט הפשוט, זו בחירה שקורה בתוך תחום המעשה, האם הוא יעשה את המאמץ לתת את הצדקה או לא. אך אם נסתכל יותר עמוק, נבין כי באמת יש בכל בחירה ובחירה שלנו כמה וכמה רבדים. כשאדם מתלבט האם לתת צדקה או לא, מה שקורה באמת הוא שיש בתוכו מערך שלם של רצונות, מחשבות, הרגשות, ומניעים הדוחפים אותו כן לתת צדקה, ויש לעומתם מערך שלם מנגד של רצונות, מחשבות, הרגשות, ומניעים שדוחפים אותו שלא לתת צדקה.

יעקב: וואו, זה נשמע קצת מפחיד... נשמע כמו מלחמה שלימה!

צבי: זה לא מפחיד, זו המציאות הפשוטה שקורה בתוך כל אחד ואחד מאיתנו כל שנייה! רק שאנחנו לא תמיד מודעים לכך, ולרוב, לא מודעים לרוב ככל מה שקורה בתוכינו. אבל אם נתבונן קצת ונקשיב למחשבותינו והרגשותינו, הרי זו מציאות פשוטה. כשהאדם רואה את העני מרחוק, יכול להיות שמצד אחד הוא מתחיל לרחם

רקע: במשך ה"זמן" הקודם, עסקו יעקב וצבי בהיכרות ראשונית עם ארבעת היסודות, וסיימו עם התקווה שימשיכו ללמוד את סוגית המידות ביתר פירו ועיון עד ה"למעשה" שבחיי היום-יום שלנו.

יעקב: נו, צבי - אתה מוכן להמשיך ללמוד על הנושא של המידות שלנו, או שאתה כבר עובר למשהו אחר?

צבי: מה נראה לך, יעקב? נראה לך שכבר סיימנו, הכרנו כבר מספיק...? האמת היא שזה מזכיר לי את הפסוק "השמים לרום והארץ לעומק, ולב מלכים אין חקר" (משלי כה, ג) - וכידוע "מאן מלכי - רבנן" - כלומר שהלב של תלמידי חכמים זה "אין חקר", כי אין סוף לעומק ולרוחב של מידותינו! הסוגיות האלו כוללות ומקיפות את כל החיים שלנו כל רגע - וכי פשוט נשים אותן בצד ונתעלם מהן?!

יעקב: נכון, לא באמת חשבת שנעבור נושא, רק חשבת שמי יודע... הרי יש עוד חלקים בתורה...

צבי: כמובן שאנחנו צריכים למצוא את הזמן לכל, יש גם הלכה, גם לומדוס, וכל שאר חלקי התורה, שלא להזכיר גם כל שאר חלקי החיים ועבודת ה'... אבל יש משהו מיוחד במידות, כי סו"ס הלב זה המרכז של האדם, ובאופן טבעי, שמה מונח עיקר עבודת הבחירה שלו. וכדברי הגר"א הידועים (משלי ד, יג) "כי מה שהאדם חי הוא כדי לשבור מידה שלא שבר עד הנה" - כי הרי עבודת החיים שלנו הוא לבחור בטוב,

כללי... הוא רק מכריע מה יותר נראה לו לעשות עכשיו, כפי כלל השיקולים של המצב העכשווי...

צבי: נכון, אתה צודק. אבל אני רוצה להגיד את זה במילים אחרות: לו היינו במדריגה שהיינו חיים עם תורה שלימה וברורה כלפי כל פרט ופרט מהחיים, וכל בחירותינו לא יהיו אלא "ספיקות בסוגיה" מהי הדרך הנכונה בשבילנו ומה לא, אז עיקר בחירותינו היה ברמה של הבירור העיוני, בחירה בין האמת והשקר שבתורה. ובאמת נראה ברמב"ם (מו"נ ח"א פ"ב) שכן היה מצבו של אדם הראשון קודם החטא, שלא היתה לו בחירה בין "טוב" ו"רע" אלא בין "אמת" ו"שקר". אבל אנחנו הרי רחוקים מאוד ממדריגה הזו, ובמקרה הטוב, כאשר אנחנו בוחרים בטוב, פעמים רבות הבחירה נעשית לא מתוך בירור בעומק הסוגיה מהי האמת שבתורה, אלא מתוך בירור בין ההרגשות - איזה צד יותר נכון, יותר ישר. אנחנו לא בוחרים מתוך מחשבות עיוניות עמוקות, אלא מתוך מחשבות פורחות של הרגש והלב - מה נראה לי כרצון יותר אמיתי, יותר פנימי, יותר הרצון העצמי שלי.

יעקב: אז אתה אומר שכל בחירה היא בחירה בין ההרגשות, ולא בחירה במעשה או במחשבה?

צבי: לא. אני אומר שבדרך כלל זו לא בחירה ברמה של מחשבה, אבל ודאי שלא תמיד זו אפילו ברמה של הרגשה. במקרה הפשוט, האדם בוחר בעיקר רק כלפי המעשה שהוא נדרש לבחור עליה ותו לא. זו בחירה מעשית גרידא. זה כמו מו"ץ ששואלים אותו שאלה הלכתית - הוא מכריע כלפי השאלה ששאלו אותו, הלכה למעשה, וזהו. הוא לא הולך עכשיו להגיד שיעור כללי על כל הסוגיה ולהכריע בין כל השיטות שבה. אז אותו דבר עם הבחירה של האדם - מתעורר בו פולמוס שלם סביב הנושא של צדקה, והוא מכריע למעשה מה שהוא מכריע, בוא נגיד לתת לעני שקל, וזהו. ואפילו אם באמת זו היתה ההכרעה הנכונה עבורו באותו מצב, הוא עדיין לא הכריע באמת בין כל הטענות וההרגשות שהועלו על הנושא. הוא רק שמע את כלל

הטענות והצדדים, והכריע שנראה שאחרי הכל, ככה ראוי להתנהג למעשה.

יעקב: נו, ויש חסרון בזה?

מקורות ומקבילות

בביאור דברי הגר"א על מי שלא עובד על מידותיו "למה לו חיים": משנת ר' אהרן ח"ב עמו' צט, דע את מחשבותיך עמו' קצ"ג. בחירה מעשית בלבד כמעט ואינו עוזר לאדם לתקן את מידותיו: בלבבי משכן אבנה ח"ד עמו' רל. תכלית לימוד ענייני המידות היא כדי שלא רק נקבל ידיעות עמוקות אלא שנחיה חיים עמוקים: עלי שור ח"ב, פתיחה לשער המוסר.

צבי: החסרון הוא שככה האדם לא עולה, הוא לא מתקן את מידותיו! משל למה הדבר דומה - אם שני אנשים מגיעים לב"ד לויכוח, והאחד מביא עידי שקר, וב"ד חוקרים ודורשים אותם עד שמפריכים את עדותם ומבררים את האמת, ופוסקים נכון. ושוב למחר אותו תובע מגיע עם עדים אחרים מול מישוהו אחר, ושוב הסיפור חוזר על עצמו, שמפריכים את העדות ומגיעים להכרעה הנכונה. אבל הסיפור ממשך שוב ביום שלישי, וכן ביום הרביעי... באיזשהו שלב הרי צריכים להבין כי מדובר ברמאי ששוכר עדים שקרנים, ולהחליט כבר להיפטר מהסיפור! זה אותו דבר עם מידותינו. אם אנחנו תמיד רק מנסים לבחור בטוב למעשה, אבל לא עמלים לברר את מידותינו, אז אנחנו מחליטים רק כלפי ה"טענות" ובוחרים ביניהן, אבל לא בוחרים בין ה"טוענים" עצמם! אם אנחנו רוצים באמת לעלות ולהיפטר ממידותינו הרעות, אנחנו צריכים להתעמק קצת יותר, ולבחור לא רק "מה לעשות" אלא גם "למי להקשיב", ליצר הטוב או ליצר הרע.

יעקב: אבל מה זה אומר למעשה? איך עושים את זה?

צבי: מה שזה אומר למעשה זה שאנחנו צריכים לפתח מודעות קצת יותר עמוקה

לבחירותינו. במקום לחשוב רק בצורה של "כן לתת או לא לתת" או "כמה לתת", לנסות לאט לאט לפתח סוג אחר של חשיבה: למה אני רוצה לתת? ולמה אני מרגיש מניעה מלתת? המטרה היא להתחיל להיות מודעים יותר למחשבות הפורחות שלנו, ולהרגשות שלנו העומדות מאחוריהן, ולאט לאט להגיע למצב שרוב בחירותינו תהיינה בחירות יותר פנימיות - בחירות בין רצונותינו והרגשותינו. אביא משל יותר נקודתי להמחיש את זה: אחת מההרגשות היותר דקות שאדם יכול להרגיש כשהוא רואה עני מתקרב, היא שהוא רוצה להתחבא ולברוח מהנידון, ככה שהוא לא יצטרך בכלל להכריע מה לעשות בפועל. והנה, אם זה רק הרגשה עדינה, לרוב האדם בכלל לא יהיה מודע אליה, ובטח שזה לא מה שהוא ינסה לעשות. אך, אם האדם מתודע להרגשה הזאת, הוא יוכל להחליט לעצמו, "אני רואה שאני מרגיש רצון לברוח מהמצב, אבל אני יודע שזו לא הצורה האמיתית לחיות את החיים, רק לברוח מקשיים, ולכן אני מכריע שאני אתמודד עם הקושי ולא אברח ממנו". וככה האדם הכריע ברובד יותר עמוק בעצמו. לא רק על הנקודה המעשית בלבד.

יעקב: מעניין מאוד... אני אף פעם לא שמעתי ולא חשבתי על כל הנושא הזה, אבל נשמע בהחלט הגיוני... אבל תגיד לי, זה קשור לכל מה שלמדנו ב"זמן" הקודם על ארבעת היסודות, או זו נקודה אחרת?

צבי: ודאי שזה קשור, אבל זה באמת נושא לשיחה אחרת... אולי נאריך יותר שבוע הבא. אבל בקצרה, זה ככה - מטרתנו בלימוד ארבעת היסודות אינה רק ללמוד סוגיה נחמדה תיאורתית... לימוד ארבעת היסודות הוא המפתח לרכישת המודעות הזו להרגשותינו שדיברנו עליה עכשיו. איך בדיוק? את זה כנראה נשאיר לשיחה הבאה...

יעקב: טוב! כמו תמיד, יש לי כבר הרבה על מה לחשוב, ואני כבר מחכה...

מדור תיקון המידות - מידת האהבה

שעצם זה שיש משהו סודי ביניהם מגלה אהבה וקשר הרבה יותר פנימית ועמוקה. אבל בחיצוניות יותר, האהבה של יסוד הרוח זו אהבה של פעילות יחד, כמו שני חברות או שותפים בעסק שמתוך שהם משתתפים יחד באותו מסלול ובאותם שאיפות, מתרקם ביניהם קשר חזק. אהבה כזו אתה יכול לבטאות בביתך ע"י שתעסוק בפרוייקט מסויים יחד עם ילדיך, למשל שתקבע איזה יעד לימודי או מעשי שתעבדו להגיע אליו דווקא ביחד עם השותפות של שניכם.

האהבה של יסוד האש זו אהבת השונה. זו אהבה שמגיעה מתוך הערכה והשתוקקות לאותן התכונות הטובות שבנאהב שאינן חזקות כ"כ בך, ולכן יש להן חן ויופי מסויים בעיניך, כי הן בעיניך "נדירים". אהבה כזו אתה יכול לבטאות ע"י הבעת התפעלות מילדיך כאשר הם מבטאים כל כך מהסוג הזה - ויש לכל ילד תכונות כאלו - ולהראות להם כמה אתה מרגיש באמת שהם מיוחדים בכוחותיהם.

הרבה הצלחה!

אהבה זו היא קשר שאינו מתנועע, שאינו עניין של מצב רוח חולף, אלא חלק עצמי ממנו, עצם מעצמיו. וזה מוליד באדם רצון להיות קרוב בפועל לנאהב, ואתה יכול לבטא למשל לילדיך כמה קשה לך כאשר אתה צריך לפעמים להיפרד מהם וכמה אתה אוהב לשהות בקרבתם.

האהבה שמצד יסוד המים היא אהבת הדומה. זוהי האהבה של אנשים שמכירים זה את זה, מבינים אחד את השני, יודעים מה לצפות אחד מהשני, ונהנים לשהות ביחד ולשוחח אחד עם השני. זה קשר יותר קל וזורם, כאשר אף אחד לא מנסה להרשים את השני, אלא פשוט נהנים מההתחברות והשיוון בין שניהם. אהבה כזאת אתה תוכל לבטא ע"י פתיחות עם ילדיך, לספר להם קצת מהעובר עליך, ולשמוע מהם מה שעובר עליהם, ולשוחח יחד על כל מה שתוכל למצוא משותף ביניכם.

האהבה הפנימית שמצד יסוד הרוח זו אהבה רכה פנימית, אהבה יותר שקטה ועמוקה, שמגיע מהזדהות ואחדות פנימית בדרך החיים. זו כמו אהבה של שני ידידים שיש ביניהם קשר פרטי וסודי,

שאלה: לאחרונה עשיתי חשבון הנפש, והחלטתי להתחיל להשקיע יותר זמן ומחשבה בביתי ובחינוך הבנים שלי. בפרט, רציתי למצוא דרך איך לבטא יותר אהבה בבית, כדי שכולם ירגישו אהובים ומאושרים להיות חלק מהמשפחה. האם אני יכול להיעזר בזה עם שיטת ארבעת היסודות?

תשובה: אין ספק שהנושא של ביטוי אהבה בבית עומד במרכז של כל עבודתינו בביתנו ובחינוך ילדינו, ואשריך שאתה עובד להעצים את הנקודה ה"כ" חשובה הזאת!

כדרכינו, ננסה כאן ללמוד את מידת האהבה קצת יותר בעיון ע"פ ארבעת היסודות, וזה יוכל לעזור לך למצוא אלו חלקים של האהבה יותר קלים בשבילך לבטא ויותר קרובים אל ליבך, וכן למצוא אלו חלקים אולי יותר חסרים בביתך שתוכל לעבוד להשלים אותם.

האהבה שמצד יסוד העפר זו אהבה של קירבה. בנפש זה מורגש כחיבור יציב למישהו, כמו אהבת האב לבנו, שהוא מרגיש אותו כחלק בלתי נפרד ממנו. כטבע יסוד העפר הבלתי מתנועע, גם

מידת האהבה בלשון רבותינו

בשכל או בתורה, כשרק יעסקו יחד בדברים רוחניים, מרגישים מיד התדבקות ביניהם בנפשיותם ונעשים אוהבים גמורים זה לזה, וכמו שאמרו (קידושין ל:): את והב בסופה, מתחילה אויבים ולבסוף נעשו אוהבים. "דעת חכמה ומוסר ח"ב פרק א).

אהבה של יסוד האש: "הקל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו... שנאמר ואהבת את ה' אלקיך... והיאך היא הדרך לאהבתו... בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי..." (רמב"ם הלכות יסודי התורה ריש פ"ב).

קירוב, וצריך להתיחס ביחוס יותר קרוב אשר יחוס מכובד לא ימצא לו מקום, ובדיחות הדעת יותר אהוב מכובד ראש וחרדת הכבוד. וצריך להתאמץ להתנהג באופן יותר מקורב ויחוס יד ימין ליד שמאל, שאינו דבר חוציי אלא עצמי". (מכתבו של החזו"א על הנהגת שנה ראשונה, וע"ע עלי שור ח"ב עמו' רל למה א"ז סתירה ל"מכבדה יותר מגופו").

אהבה של יסוד הרוח [החיצונית]: "בענין התחברות אנשים זה לזה רואים אנו דבר פלא, הנה יתכן שאחד עשה לחבירו טובה גדולה בנפשו, הצילו ממש ממות לחיים, ובכל זאת אין מתהווה ביניהם שום התקשרות והתדבקות, ואם אפילו יכיר את טובתו וירגיש את עצמו מחוייב לו, אבל דבוק אינו נעשה. ובעניני רוחניות, אם אך יש להם איזה התקשרות בדבר מושכל,

אהבה של יסוד העפר: "והנכון בעיני כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבא הזכר על איזה נקבה שימצא וילכו להם, ומפני זה אמר הכתוב בעבור שנקבת האדם היתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו ודבק בה והיתה בחיקו כבשרו ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו, וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו בתולדותיו להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם ואת אמו, ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד, וכן... הקרובים במשפחה יקראו שאר בשר, והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקורבתם ויראה שאשתו קרובה לו מהם." (רמב"ן עה"ת על הפסוק על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד).

אהבה של יסוד המים: "לפעמים התיחסות בכבוד וחרדת דרך ארץ מראה חסרון

ארבעת היסודות - יסוד האש - תיקון כח השנאה

אש שבאש שבאש

הקלקול

אש - שנאה. ואש דאש, ענינו הוספת שנאה תדיר. וכמ"ש המהר"ל (גור אריה, בראשית לו, ח) וז"ל: "דרך השונא שאם אינו שונא בתכלית, אם יחרש עוד דבר שנאה, מוסיף לשונא אותו על הראשון", עכ"ל. ופעמים לא נצרך שיתוסף ויתחדש דבר נוסף מבחוץ, אלא השנאה עצמה מלבה את עצמה, כשני אישים הנפגשים יחד המגדילים את האש. וזהו אש דאש דאש, בכל פעם מתחדש תוספת לשנאה בתוך עצמו. עד שכח השנאה הופך להיות מקרה דבוק בעצם (עיינין גר"א ספ"י, פ"ה מ"א). והיינו שהשנאה הופכת להיות כמעט אחד עם עצם נפשו.

כאשר השנאה דבקה בעצם נפשו, ע"ד כלל היא מזעזעת את כל יציבות הנפש, אם אין כח תקיף כנגדה שמאזן זאת. לדוגמא, דוד המלך שאמר, "ומשנאיך ה' אשנא וגו' תכלית שנאה שנאתים", כנגד

תכלית השנאה היה לו תכלית אהבת ה', ואהבה זו איזנה את השנאה. אולם לולי כך אין זו הדרך לשונא תכלית השנאה את "משנאי ה'", אלא אך ורק אם כח אהבה מקביל בתוקפו לאזנו.

וק"ו בן בנו של ק"ו בשנאה שאינה של מצוה. כאשר הוא שונא במדרגת אש דאש דאש, הוא נמצא תדיר בתנועת התלהטות חזקה של תוספת אש שמזעזעת את עומק הנפש. וכן אם הגיע לתכ"לית השנאה, הוא כח קיצוני כל כך שאין לו איזון, מזעזע את כל יציבות הנפש.

התיקון

האדם נברא מעפר ורוח, "וייצר את האדם עפר מן האדמה, ויפח בא"פיו נשמת חיים", וכשם שאי אפשר לו לאדם לחיות ללא רוח חיים, והיא מקור חיותו, כן אי אפשר לו לאדם לחיות ללא יציבות של עפר (העפר יסוד היציב ביותר

סיום הדברים

סיום הדברים - התיקון השורשי לכל - אמונה בהקב"ה

מלבד כל מה שנתבאר לעיל בכל ט"ז

החלקים, מעל הכל ושורש הכל הוא האמונה, שהכל נעשה בהשגחה פרטית ממנו ית"ש, וכל אחד עושה ופועל לפי חלקו. ובזה סרה השנאה, הן שיש לחי

הודעה חשובה

בע"ה משבוע הבא (עלון מס' 17) יופיעו מדורים חדשים בעלון, וביניהם:

◆ שבעים כוחות הנפש לגר"א: אש - רוח - מים - עפר

◆ סדרת 'מהות המידות'.

◆ ועוד חזון למעוד, ליתגר הוספות והרחבות.

שוב אנו באים ומכריזים בשער בת רבים, כל מי שמרגיש שיש לו במה לתרום ולסייע וכד' בתורת ארבעת היסודות, בבקשה שיצור קשר עם המערכת.

מכל הד' יסודות). ולולי יציבות העפר, האדם כרוח נודפת שאין לה יציבות כלל, והוא בבחינת 'בא רוח ועוקרתו'. על מנת שיהיה לאדם יציבות של עפר, נצרך

[א] תפיסת מציאות, ללא מדמה רב אלא מועט.

[ב] חיבור עמוק לעולם המעשה.

[ג] העדר תנועות קיצוניות בנפש. וכל תנועותיו של האדם נצרך להם משקל האיזון. וכל תנועה נצרך לאזנה, זה עוקר את יציבות נפשו. עיקר כח האיזון הוא עם הפכי, ואם עדיין אינו מאוזן מצד הפכי, אין לו להוציא לפועל תנועה קיצונית מכח היראה, כי יראה לזעזע את יציבות נפשו. יראה זו מונעת מן האדם לעשות תנועות שהיה עושה אדם.

בירי יותר והוא גבוה ממני, והן שחבירי עשה פעולה נגדי, כי "ה' אמר לו קלל". ובזה שלמות תיקון מדת השנאה בפרט, וכלל המידות בכלל.